

SHULE YA MASENO

102/2- KISWAHILI — KARATASI YA PILI

DESEMBA. 2021

MWIGO WA MASENO

Muda: Saa 2 ½

Jina.....Nambari ya Mtahiniwa.....

Maagizo

- Andika jina lako na nambari yako katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- Weka sahihi yako na tarehe ya mtihamu katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- Jibu maswali yote.
- Majibu yote yaandikwe katika nafasi ulizoachiwa katika kijitabu cha maswali.
- Majibu yote lazima yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili
- Karatasi hii ina kurasa 9 zilizopigwa chapa.
- Watahiniwa ni lazima waangalie kama kurasa zote zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

Kwa Matumizi Ya Mtahini Pekee:

Swali	Upeo	Alama
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
Jumla	80	

1. UFAHAMU

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali

Ikolojia ni elimu ya kisayansi inayohusu uhusiano wa kimazingira kati ya vitu vyenye uhai (mimea na wanyama) na visivyokuwa na uhai (hali ya hewa na udongo.) Sayansi ya ikolojia ipo katika mfumo wa elimu ya mazingira. Mfumo huu umegawanyika katika sehemu mbili: mfumo wa mazingira ya nchi na mfumo wa mazingira ya majini (bahari, maziwa, mito na madimbwi)

Viumbe wamejirekebisha kulingana na mazingira yao. Kwa mfano, samaki wana matamvua yenye uwezo na kusharabu hewa ndani ya maji. Ng'ombe wana mapafu ya kuvuta hewa katika nchi kavu. Sehemu za mvua ya kawaida zina mimea yenye majani makubwa ili iweze kuhifadhi maji nyakati za shida. Mimea ,wanyama,udongo na viathiri vingine vya hali ya hewa vinahusiana sana kimazingira. Mimea huota kutegemea hali ya nchi, umbo au sura ya ardhi na aina ya udongo.

Hali ya nchi ni wastani wa hali ya jotoridi, wastani wa mvua, unyevunyevu hewani, upepo, msukumo na mwanga kwa muda wa miaka thelathini. Dunia imegawanyika katika kanda mbalimbali. Kila kanda ina mimea na wanyama wa aina yake kutegemea hali ya nchi. Ukanda wa istiwai una joto, mvua na unyevunyevu mwingi. Miti ya ukanda huu hufanya misitu minene, yenye miti mirefu. Miti hii ni mirefu kwa sababu ya msongamano unaofanya miti igombanie mwanga wa jua kwa kurefuka. Katika misitu hii, ipo mimea ya kangaga inayotambaa na kukwea miti mingine. Katika ukanda wa Savanna hali ya joto na mvua si kubwa kama katika ukanda wa istiwai. Kwa sababu hii, sehemu nyingi ni vichaka na nyika zenye uwezo wa kuota nyasi zisizohitaji mvua.

Upepo una faida na hasara katika mazingira. Upepo husaidia kusukuma mawingu yaletayo mvua. Upepo unapozidi hudhuru mimea na wanyama kwa sababu hukausha maji ardhini, huvunja na kuharibu mimea, huleta vifo kwa wanyama na pengine kuharibu mazingira ya watu. Mimea katika mazingira hutegemea sana nuru ya jua ili kutengeneza chakula chake. Kiasi cha mwanga upatikanao mahali fulani huathiri mimea na wanyama wapatikanao katika mazingira yale.

MASWALI

(a) Eleza dhamira ya mwandishi katika taarifa uliyoisoma (alama 2)

(b) Eleza maana ya Ikolojia (alama 2)

(c) Kwa nini wanyama huwa na sifa mbalimbali za kimaumbile? (alama 2)

(d) Ni kawa vipi Ukanda wa istiwai unatofautiana na ukanda wa Savanna? (alama 2)

(e) Ni kwa namna gani upepo unaweza kuwa na athari mbaya kwa mazingira? (alama 4)

(f) Eleza maana ya msamiati huu kama ulivyotumika katika kifungu. (alama 3)

- i. Matamvua _____
- ii. Kusharabu hewa _____
- iii. Istiwai _____

2. UFUPISHO

Dhuluma kwa wanawake sio matokeo ya siasa baada ya uhuru, bali ni matokeo ya hali iliyokuwepo tangu enzi za mababu zetu; kabla ya ukoloni. Kubaguliwa na kudhulumiwa kwa wanawake kisiasa kunaona na kunyonywa kwake kijamii kunakoshuhudiwa siku nenda miaka rudi.

Elimu ya jadi ilimwandaa mwanamke kuwa chombo kitiifu cha mwanamume. Mwanamke aliandaliwa katika unyago na katika mfumo mzima wa malezi kuwa chombo cha kutumikia mwanamume-kumstarehesha, kumfariji, kumlisha na kumzalia watoto. Mwanamke tangu jadi hakuruhusiwa kushiriki katika shughuli za kisiasa na utawala wala hakuna mtu aliyeamini kwamba mwanamke angeweza kushikilia wadhifa wowote wa uongozi.

Demokrasia ya jadi naihusudu sana; ambapo wazee walikaa chini ya mbuyu na kuamua mambo ya jumuiya. Mahakama ya kijiji ilikuwa aghalabu ni ya wazee na ya wanaume pekee yao. Hakukuwa na mwanamke aliyeshirikishwa, hata kama alikuwa ajuza. Sifa waliyokuwa nayo wanawake ni ile ya usihiri na uganga. Mwanamke yeyote aliyezeeka alidhaniwa kuwa bingwa wa uchawi, uloji na ushirikina. Kwa hivyo, wanawake ndio waliokuwa washirikina wakubwa, maana fursa ya kupata elimu pana zaidi hawakuwa nayo. Si ajabu kuwa mwanamke alipojitokeza na kusema jambo la busara, alipuuzwa na pengine kutukanwa hadharani.

Kwa bahati nzuri, kumezuka mwamko uliotuingiza katika enzi mpya. Vita vya wanawake vya kujihami na kujiendeleza katika ulimwengu unaotawaliwa na wanaume vimetapakaa kote katika kila sehemu ya dunia. Wanawake wengi wamekiuka misingi na mizizi ya utamaduni na kung'oa asasi za kijamii na itikadi ambazo daima zimeendelea kumyanyasa na kumuumbua utu mwanamke tangu jadi. Watetezi wa haki za wanawake zamani walilaumu suala la serikali za mataifa mwaka hadi mwaka. Huku masuala ya wanawake ya kijamii, utu na utamaduni yakishangiliwa kupitishwa, watetezi wameeleza wasiwasi wao ikiwa

kupitishwa kwa maazimio kutasaidia kuleta maendeleo ya haraka kwa wanawake kimataifa au katika nchi moja. Fauka ya hayo, baadhi ya wachunguzi wanaonelea kuwa maazimio mengi hayadokezi hatua za kufikiwa haki za wanawake.

Maazimio mengine yanazungumzia juu ya kuondolewa kwa ubaguzi dhidi ya wanawake, kushiriki kwao katika uendelezaji wa amani ya kimataifa na ushirikiano wa kimataifa, majukumu yao katika jamii, mfumo wa Umoja wa Mataifa wa wanawake na kuimarisha hadhi ya wanawake katika sekretariati ya Umoja wa Mataifa miongoni mwa shughuli nyingine katika mkabala huu.

Wanawake wameonyesha vipaji vyao katika nyanja mbalimbali za maisha; siasa, uchumi, utawala na kadhalika. Wanawake wamejikakamua na kudhihirisha kuwa wao pia wana jukumu muhimu la kutekeleza ili kuyaongoza maisha yao na ya watu wengi. Wadumishaji wa dhuluma za kijinsia hawana budi kusalimu amri na kuukubali ukweli huu, wapende wasipende. Mtazamo juu ya haki sawa unatokana na kukubaliwa na kuondolewa kwa aina zote za ubaya dhidi ya wanawake wanaojitolea mhanga kutetea hadhi yao pamoja na ya wanyonge wengine. Wao huonekana kama waasi, wapinga mila na watovu wa utii.

MASWALI

a) Bila kubadilisha maana asilia, fupisha aya tatu za kwanza. (Maneno 45-55) (Alama 6)

Matayarisho

Jibu.

(Alama 9)

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

3. MATUMIZI YA LUGHA (Alama 40)

(a) Andika neno lenye sauti zifuatazo: (alama 1)

Kipasuo hafifu cha midomo, irabu ya mbele wastani, kikwamizo sikhuna cha ufizi, irabu ya kati chini.

.....
.....

(b) Tunga sentensi moja moja yenye aina zifuatazo za vishazi: (alama 2)

(i) Cha nia

.....
.....

(ii) Kitegemezi cha wakati

.....
.....

(c) Andika maana ya maneno yaliyopigiwa mstari. (alama 2)

Walisita kufanya kazi hiyo baada ya saa sita usiku.

.....
.....
.....
.....

(d) Tia shadda: (alama 2)

i. pekee

ii. alinyongwa

(e) Huku ukitoa mfano, onyesha miundo mitatu ya maneno katika ngeli ya U-I (alama 3)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

f) Tunga sentensi yenye vijishehemu vifuatavyo vya sarufi: (alama 2)

Kiambishi kiwakilishi cha kiima

Kiambishi kiwakilishi cha wakati

Yambwa

Mzizi - dhiki

Kauli ya kutendesha

Kiishio

.....
.....

(g) Tumia neno dhahiri kama: (alama 3)

- i. Kitenzi_____
- ii. Kivumishi_____
- iii. Kielezi_____

(h) Huku ukitoa mifano, eleza miundo mitatu ya silabi za Kiswahili. (alama 3)

.....
.....
.....
.....

(i) Tofautisha mzizi na shina kwa mifano. (alama 2)

.....
.....
.....
.....

(j) Nyambua ziba katika kauli ya kutenduka kisha utungie sentensi. (alama 2)

.....
.....
.....
.....

(k) Bainisha hali zinazorejelewa katika sentensi hizi. (alama 3)

- i. Mwangeka hufika kituoni mapema._____
- ii. Mgonjwa angetibiwa angepona._____

iii. Umekuwa nanasi, kutagia mibani? _____

(l) Andika katika udogo wingi. (alama 2)

Ugwe ulipitishwa juu ya ukuta uliomea uyoga na kufungiwa kwenye makuti.

.....

.....

.....

.....

(m) Onyesha kiarifu katika sentensi hii. (alama 1)

Kilimia kimechomoka angani.

.....

.....

(n). Changanua kwa kielelezo cha mstari. (alama 3)

Ndege aliruka angani ghafla.

.....

.....

.....

.....

(o) Ainisha Virai vinne katika sentensi ifuatayo. (alama 2)

Kicha cha funguo kilikuwa kimepotea jana nikicheza kandanda.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(p) Tunga sentensi kuonyesha matumizi mawili ya nukta mkato. (alama 2)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....